

חברת הנוער הצכי בבית השיטה
(מעודכן – קיץ 2013)
נזכר וכתב שמשון גלובטר- ירושלים

בפרק הקודם, על עלייתי ארצה, סיפרתי כבדרך אגב על הפרידה מאימא בתחנת הרכבת בפראג. אני מניח שבוודאי התרגשתי. ייתכן אף שחששתי שמא לא אראה את אימא בעתיד. אך לא זכור לי צער או כאב, אלא רק ציפייה לבאות. כאשר עזבתי את פראג לא ידעתי עדיין איפה אהיה בארץ. אי וודאות זאת לא הטרידה אותי, כי נסעתי בתקווה גדולה, שהנה מתגשם חלומי להיות חלוץ, לחיות בקיבוץ ולבנות את ארץ ישראל. אני בכוונה משתמש במילים שנשמעות כמו "פראזות". אלא. באותו זמן אלה היו האידיאלים עליהם חונכתי בתנועת הנוער והאמנתי בהם, ללא ספק או פקפוק. חלום זה קיבל יתר ממשות נוכח רדיפת היהודים בתחום השליטה של הנאצים, רדיפה שעוד הספקתי לחוות וממנה עמדתי להשתחרר.

בקשר לפרידה, כבר הזכרתי קודם את המכתב שאימי כתבה לאחי, גדעון, אשר כזכור נסע ארצה כבר שנה קודם לכן. המכתב נושא תאריך 5.4.1940, כלומר שלושה ימים אחרי שעזבתי את פראג. במכתב זה יש ביטוי קורע לב בפשטותו של רגשות אם, הנאלצת להיפרד מילדיה, כשהיא כותבת (בגרמנית) " .. שלחתי את הילד לבד, לגמרי לבד....". אני מזכיר את הנושא, כי אני, כנער, לא חשבתי כלל שנסיעתי כה תכאיב לאימי. גם שנים רבות לאחר מכן לא הטרידה אותי מחשבה זו, כי ראיתי בעלייתי ארצה "שליחות" חשובה, הגוברת על כל אינטרס פרטי.

במכתב האמור גם מספרת אימי לאחי, בין היתר, שאבי כבר שוחרר ממחנה העבודה, שהוא חופשי ושהגיע לסלובקיה בריא ושלם. אכן, עם בואי לבית השיטה, חיכתה לי הפתעה שהייתה בעצם ההתרשמות הראשונה שזכורה לי ממקומי החדש. היה זה המפגש עם שני בנים – זיגי שמרץ וזאב סובה, אשר הגיעו לחברת הנוער זמן קצר לפני. נתברר שהם היו יחד עם אבי במחנה העבודה בסוסנוביץ (פולניה). הם, כמו אבי, השתחררו, עברו לסלובקיה ומשם הגיעו ארצה. כמובן הייתה זאת התרגשות בלתי רגילה לקבל ממקור ראשון את המידע על מה שקרה לאבי. לפי תיאוריהם הוכרחו האסירים לעבוד קשה מאוד. אך זה לא היה "מחנה ריכוז" מהסוג של מחנות המוות. יתכן גם שהם קצת חסו עלי ולא סיפרו את כל האמת על מה שהתרחש שם. על כל פנים הם תיארו את אבי כאדם שקט, חביב ונוח לבריות. .

מהימים הראשונים של בואי לקיבוץ זכור לי ביקור במחסן הבגדים של חברת הנוער. פגשתי שם את דיקלה מיינרט, אימו של זאב מיינרט, שהביאני מחיפה לבית השיטה. דקלה הייתה אישה מבוגרת (באותו זמן חשבנוה לזקנה), שהגיעה ארצה מגרמניה שנים אחדות קודם לכן. היא הייתה דמות יוצאת דופן במובן החיובי, בהשוואה להורי חברים שהיו במשק, כי היא הסתגלה לחיי קיבוץ והתנהגה כאחד החברים. דקלה הייתה תקופה מסוימת בקיבוץ יגור. ידענו זאת, כי בכל פעם שהיו לה טענות על התנהגותנו, הייתה אומרת בגרמנית: "ביגור גם כן היה נוער, אבל.....". אנחנו נהנינו מההשוואה, אך בעיקר מהמבטא הייקי, כאשר המילה "יגור" נשמעה מפי דקלה כמו "יגואר". על כל פנים היא זכורה לי כאישה טובת לב ולנו היא הייתה כאימא, שדאגה לכל הקשור לביגוד שלנו.

אך לא בשל דיקלה זכור לי הביקור במחסן הבגדים, אלא בגלל הבנות של חברת הנוער שישבו שם. דומני שזו הפעם הראשונה ש"ראיתי" את "זרה" אדרת, שעבדה גם היא במחסן. אני לא חושב שבאותו זמן "היכני ברק" כפי שקורה בסרטים, או דבר דומה. עם זאת קיימת עובדה שמפגש זה זכור לי. אך למה להקדים את המאוחר, (גם אם הוא הכי מעניין).

חברת הנוער "הצ'כית" הגיעה לבית השיטה כחצי שנה לפני. הגיל הממוצע של החברים בעת עלייתם ארצה היה 16 – 17, כלומר כולם היו מבוגרים ממני בשנה וחצי עד שנתיים. פער זה בלט במיוחד ביחס לבנות, שחלקן נראו לי כבר כ"נשים" ממש. (נדמה לי שגם רוב הבנות הסתכלו עלי כעל "ילד").

למרות זאת לא זכורים לי קשיי קליטה מיוחדים. רק בדיעבד, אחרי עשרות שנים, התברר, שעל קליטתי בבית השיטה ריחף סימן שאלה. כאשר חיפשנו מסמכים בארכיון עליית הנוער בירושלים, מצאתי התכתבות בין מדריכי הקבוצה לבין המוסד לעליית הנוער בנוגע לבואי לחברת הנוער. במכתב הנושא תאריך 11.4.1940, כלומר יומיים אחרי בואי לחיפה, כתב המדריך שלנו - אריה בן גוריון - בין היתר, כי היה מוסכם שהמשק יקלוט עוד שלושה בני נוער, כדי שחברת הנוער תמנה ארבעים חברים. אך בתנאי, שיודעו להם מראש פרטים - מי הנערים, גילם, שליטתם בעברית ואם החברה (דהיינו חברי הקבוצה) מכירה אותם. בהמשך נזכרים במכתב שמות של שלושה נערים, ששנים מהם היו מוכרים לחברי הקבוצה מקודם ונקלטו, אך השלישי לא התאים לקבוצה. ולא התקבל. המשך המכתב נוגע לי ובו כתוב:

".....והנה אמש הודיענו חבר, כי יבוא עוד נער שאיש מהחברה אינו מכיר אותו וכל פרטים עליו אינם ידועים. חושבני שיהיה צורך

להתייעץ ולשקול שיקול רציני על קבלתו של הנער ולא מן הנמנע
שיהיה סיכום שלילי....."

על מכתב זה ענה מנהל עליית הנוער (הנס בייט) ביום 17.4.1940 בין היתר:

".....אנו מבינים שדבריכם מכוונים לנער סאלו גלובטר, שהגיע
לארץ ברשיון עליה הנוער ועוד בחו"ל נקבע לחברת הנוער שלכם.
איננו רואים כל סיבה להעברתו למקום אחר....."

לי כשלעצמי לא היה מושג על התכתבות זו. בפועל המדריכים קיבלו אותי
כיאות וכלל לא העליתי בדעתי שאני נמצא ב"תקופת ניסיון". יתר על כן,
מבחינתי היה זה מובן מאליו שבקיבוץ מקבלים כל אחד שרוצה לחיות בקיבוץ,
בתנאי כמובן, שהוא מקיים את כל החובות המוטלות עליו.

קבוצת בית השיטה עלתה להתיישבות במקומה הנוכחי שנים מועטות בלבד
לפני שקלטה את חברת הנוער הצ'כי. באותו זמן כמעט כל חברי המשק גרו
עדיין באוהלים. היו כמה צריפים וכן שני בניינים בלבד, בני שתי קומות, שנבנו
כנראה מטעמי ביטחון, למקרה של התקפה על המשק. בבניינים אלה גרו הורי
חברים, כולל ההורים של אימא. כמו כן היו שלשה בניינים שנבנו במיוחד
עבור ה"צ'כים", בעת שחברת הנוער הגיעה למשק טרם הסתיימה בניית
הבניינים הללו, אלא רק אחרי שבועות אחדים. חצי שנה אחרי כן, כאשר אני
הגעתי לחברה, עדיין שמעתי סיפורים על העכברים שהתרוצצו בצריף שבעבר
שימש חדר האוכל, בו שיכנו את הנוער עד גמר הבנייה. בבנייני הנוער לא היו
שירותים עם מים זורמים. בית השימוש - "אמריקה" בפי הנוער הצ'כי - היה
בקצה המחנה. היה זה בור באדמה, שכוסה בקרשים, עם חורים מתאימים
לצרכים וצריף רעוע ממעל. אשר לרחצה - הייתה מקלחת משותפת לכל
המשק, עם הפרדה בין גברים לבין נשים. (סיפרו שהיו קיבוצים של תנועת
"השומר הצעיר", בהם לא הייתה הפרדה כזו. כי הם רצו להוכיח, שהם
מתנתקים מן העולם עם מנהגי הבורגנות המיושנים).

אותי שיכנו באחד החדרים עם עוד שני בנים. אני בטוח היום מי הם היו.
יתר על כן, מכל תקופת ההתאקלמות הראשונה לא נותרו לי זיכרונות ובוודאי
לא זיכרונות רעים. עם זאת רק עם מעטים מבין החברים יצרתי קשרי ידידות.
יתכן שהבדל הגיל השפיע, אך יותר מכך הבדלי המנטליות. רובם באו מבתיים
בהם ההתבוללות כבר נתנה אותותיה והם דיברו רק צ'כית. הם גם לא היו
חניכי תנועת הנוער - "תכלת לבן" - ולא שאפו להשתלב בקיבוץ בכלל
ובחברת הנוער בפרט. עובדה זו כשלעצמה הרתיעה אותי מלנסות וליצור יחסי

קירבה. לעומת זאת היו חברים מעטים שהיו חניכי התנועה, עמם מצאתי במהרה שפה משותפת. עלי אגר היה אחד מאלה והוא היה לי חבר קרוב ממש. הוא היה חדור אידאליים, שספג בתנועה. אך גם היה קיצוני באופיו ובוטה מאוד ביחסו לאלה שגיחכו אודות התלהבותנו מחיי הקיבוץ. על אף הבדלי האופי שלנו ואולי דווקא בשל הבדלים אלה, נקשרו בין עלי לביני קשרי חברות. גם חנן פולק היה לרוחי, כי גם הוא היה חניך תנועת הנוער שלי.

למרות שהבנתי צ'כית (שבינתיים שכחתי), עניין השפה בכל זאת הקשה על היחסים עם רבים מן החברים. אולי משום כך גם נקשרו קשרים טובים עם שתי בנות - חנה שולץ (טוכמן) ויהודית גרינפלד - שגם בביתן דיברו גרמנית והן היו חניכות תנועת הנוער. כדי לא להשאיר רושם מוטעה אציין מיד, ששתייהן היו מבוגרות ממני, ובלשון המעטה לא ניחנו ביופי מיוחד. ניתן לומר שהן "אימצו" אותי בתקופה הראשונה אחרי בואי לקיבוץ.

אך הייתה נערה אחת, שגם כן הייתה הצעירה ביותר בחברה. אף שידעה רק עברית היא נראתה לי נחמדה וכעבור זמן לא רב אף למעלה מזה.... לא אטריד אתכם בניחושים – הייתה זאת אימא/סבתא בובי. אנחנו לא זוכרים את המועד המדויק של תחילת חברותנו. אך ברור שזה היה זמן לא רב אחרי בואי לחברה. זכור לי למשל שבעת שהמלונים הבשילו כבר טיילנו לשם (כלומר חודש יוני – יולי). אימא מספרת שהיא זוכרת אותי לראשונה לבוש בבגדים יפים במיוחד, שהבאתי מחו"ל. (עם פרוץ המלחמה הנהיגו הגרמנים משטר "צנע" ולא ניתן היה לקנות בגדים, אלא לפי תלושים שחילקו לאוכלוסייה. ליהודים לא חילקו תלושי ביגוד, אולם היו חנויות יוקרה מיוחדות, בהן אפשר היה לקנות בגדים ללא צורך בתלושים. כל הבגדים שקנו לי לקראת הנסיעה נקנו בחנויות אלה והיו אכן מאיכות משובחת במיוחד). כפי שציינתי קודם, לראשונה שמתתי לב לאימא סמוך לבואי למשק, כאשר ביקרתי במחסן הבגדים של חברת הנוער. למרות שהיו שם בנות אחדות, איני זוכר מי הן היו, אלא רק את אימא.

סדר היום של חברת הנוער כלל עבודה בשעות הבוקר, כאשר כל אחד עבד באחד הענפים יחד עם חברי הקיבוץ. בשעות אחר הצהריים התקיימו הלימודים וזה היה זמן הביילוי המשותף והגיבוש של חברת הנוער. אני משער שבהזדמנויות אלה המבטים של אימא ושלי החלו "להצטלב" עד מהרה, כי ערב אחד, בתום ארוחת הערב בחדר האוכל, נעמדתי ליד לוח המודעות וקראתי בעיון רב את כל המודעות. לא ברור אם אימא כבר הייתה ליד הלוח או שהגיעה אחרי. על כל פנים שנינו קראנו וקראנו, עד אשר באופן "מקרי" לגמרי שנינו סיימנו את הקריאה ויצאנו יחד מחדר האוכל לאוויר החמים של ערב קיצי. האורות של יישובי עמק יזרעאל הרחוקים התחרו בנצנוצי הכוכבים

שממעל ואולי גם היה ירח שתרם את תרומתו. המשך יבוא...., אף שהסוף ידוע כבר.

כאמור עבדנו שעות אחדות בשעות הבוקר. ערך העבודה הודגש מאוד וכל מי שכיבד עצמו, שאף להצטיין בכל מלאכה שהוטלה עליו. אלה מבין החברים שלא ראו את עתידם בקיבוץ, שאפו בדרך כלל "ללמוד מקצוע", שפירושו לא לעבוד בחקלאות, אלא במקצוע שניתן להתפרנס ממנו בעיר. כאן אזכיר שבמכתבים שאימי כתבה לגדעון, היא ביקשה שוב ושוב שילמד מקצוע, שלא יהיה "אידאליסט" ושלא יעבוד קשה מדי. באחד המכתבים אימי גם כתבה שברצונה לשלוח לגדעון חליפה ועוד פריטים, כי הוא הלא לא יחיה כל חייו בכפר.....

אכן אלה מבין החברים שהיו חניכי התנועה, עבדו בדרך כלל בענפי החקלאות. אך גם היו "עבודות חוץ" שבהן שולבו גם הבנים של הנוער הצ'כי. כך זכיתי לעבוד בחפירת היסודות של בניין רב מידות, שהיה אחד ממספר רב של תחנות משטרה, שהבריטים בנו ברחבי הארץ. לא היו אז מכונות והחפירה נעשתה במקושים ובאתים. כדי לסלק את מה שנחפר השתמשו במריצות. הבניין קיים עדיין וידוע כיום כבית כלא "שטה", הנמצא בשכנות לבית השיטה.

עבודות החוץ היו מקור פרנסה חשוב למשק. אם איני טועה שכר העבודה ליום בבניין זה היה כ- 10 גרוש, שהיו עשירית של לירה. (עם שכר חדשי של ארבע עד שש לירות אפשר היה לקיים רמת חיים גבוהה ולחסוך כסף. לדוגמא - בית עם חלקת אדמה ניתן היה לקנות ב- 200 לירות). מקום עבודה אחר, אף קשה יותר, הייתה המחצבה, מעל מעיין חרוד. דומני שהמחצבה קיימת גם עתה, אך שיטות העבודה בוודאי אינן דומות למה שהיו אז. לשם ייצור חצץ היו מפוצצים קטע קטן של ההר והיו מניחים פסים עד מקום הפיצוץ, כדי להוביל את האבנים בקרוניות למגרסה. אנחנו עבדנו במילוי הקרוניות באבנים ודחיפת הקרוניות למקום המיועד..היו גם סלעים גדולים יותר שנותרו מהפיצוץ ושלא ניתן היה להעמיסם על הקרוניות. ל"טיפול" בסלעים אלה הייתה דרושה מומחיות מיוחדת, כדי לבקע את הסלע במכת פטיש שמשקלו חמישה או אולי שבעה קילוגרם. בעלי הניסיון בעבודה זו ידעו להבחין בשכבות של הסלע. היו הופכים את גוש האבן על פי השכבות הללו ועל ידי מכה אחת במקום שהשכבות נפגשות, האבן הייתה "נחתכת" לשניים כמו בסכין. מי שהיה פחות מנוסה היה מכה ומכה עד שזכה לראות רסיס קטן נפרד מהגוש הגדול. העבודה נעשתה ב"קבלנות", כלומר ביום עבודה אחד היו חייבים להביא למגרסה מספר מסוים של קרוניות. העבודה במחצבה נחשבה לקשה במיוחד. על כן חברי

המשק שעבדו שם זכו בתוספת מזון, שבדרך כלל היה פודינג מבושל על בסיס מים

בשני מקומות אלה עבדתי זמן קצר בלבד. השאיפה הייתה לעבוד "במקום קבוע". פירוש הדבר להשתלב באחד מענפי המשק. כעבור זמן לא רב אכן נשלחתי לעבוד בגן הירק ואחרי תקופה קצרה יחסית הרגשתי שאני משתייך לצוות של הענף. מנהל גן הירק היה יהושוע זלוטניק. הממונה הישירה עלי הייתה Sarah de Loeve, הזכורה לי לטוב, כי התייחסה אלי במידה מסוימת כמו אימא. היא השתייכה לקבוצת חלוצים ילידי הולנד, שהצטרפו לבית השיטה וכולם היו אנשים חביבים במיוחד.

בגן הירק קיבלתי עד מהרה תפקיד עצמאי, שהיה כרוך באחריות, שנראתה לי כבדה למדי, אולם גם "מכובדת". הבנתי שזו הזדמנות להוכיח את עצמי. תפקידי היה לדאוג להשקיה במטרות מחוץ לשעות העבודה הרגילות, כלומר בשעות הערב ו/או בשעות הבוקר המוקדמות. שיטת ההשקיה שהייתה נהוגה אז כבר לא קיימת עתה, על כן אתאר אותה בקצרה.

בחלקות גן הירק בהן נזרעו או נשתלו הירקות תקעו עמודים, במרחק קבוע אחד מהשני. על העמוד היה מיתקן עליו הונחו צינורות מים. בצינורות היו חורים, מהם יצאו המים להשקיית החלקה. הצינור היה מחובר למקור המים באמצעות מכשיר, שנחשב אז למשוכלל מאוד. היה זה כעין "מנוע", שהופעל על ידי לחץ המים החזק. מנוע זה סיבב את צינורות ההשקיה שמאלה וימינה ב-90 מעלות, כך שהחלקה קיבלה את כמות המים שהייתה דרושה לה.

היות שלא היו מספיק מנועים להשקיית כל השטחים בעת ובעונה אחת, היה צריך להעביר את המנועים מדי שעות אחדות לחלקות נוספות. תפקידי היה להעביר את המנועים, לדאוג לתקינותם ובמיוחד לניקוי פסולת, שגרמה לסתימות ולבזבז מים. גם צינורות מים לא היו בכמות מספקת לכל גן הירק. על כן בשעות היום, היו אוספים מספר חברים כדי להעביר את הצינורות. כאשר הייתה הדרך ישרה ושטוחה, משקל הצינורות התחלק באופן שווה על כתפי החברים. אך כאשר היו בדרך שקעים או תעלות, הרגשת פתאום משקל כפול על הכתף, עד אשר הגעת גם אתה למקום הנמוך והצינור התרומם לאוויר לכמה שניות. זכור לי שכאשר היינו כבר בקדמה, סיפרו בהתפעלות על חידוש והוא צינורות אלומיניום, שהם קלים מאוד ועובד אחד או שניים יכולים לבצע את כל עבודת העברת הצינורות. באותה תקופה עוד לא חלמו על טפטפות וצינורות פלסטיק.

הרגשתי סיפוק מהאחריות ומהעצמאות, בעת שהשכמתי מוקדם בבוקר, כדי להגיע לגן הירק. גם נהניתי במיוחד מאכילת מלפפונים, כשהם עדיין קטנטנים וקרים מצינת הלילה.

כעבור זמן עזבתי את גן הירק והתחלתי לעבוד במאפיה של הקיבוץ, בה אפו לחם בלבד. במשך היו שני חברים שעבדו לסירוגין בעבודה זו. אחד מהם היה דוידקה, ממנו למדתי את סודות המקצוע. הוא היה צייר ועל כן נהג להתחיל את המשמרת שלו בשעות הערב. שיטת העבודה הייתה פשוטה. לתוך ארגז עץ שגודלו וצורתו כשל ארון מתים, היו שופכים שק קמח של 50 – 60 קילוגרם ומוסיפים כמויות מים ומלח ככל הדרוש. כדי להאיץ את תפיחת הבצק היו מוסיפים בליל של קמח, מים ושמרים, או בשפה המקצועית: "עיסה", שהוכנה שעות אחדות קודם לכן עד שתפחה. את כל כמות הקמח והמים היו מערבבים בידיים, שלאט לאט, תוך כדי לישה, הפכו לבצק. הרמת שק הקמח הייתה קשה, אך אחרי שלמדתי את הטכניקה, לא הייתה זו בעיה. לעומת זאת הלישה דרשה מאמץ פיזי מתמשך, כאשר הידיים היו טבולות בבצק עד המרפק. בעבודה זו לא מעט זיעה ניגרה ממצחי ונוספה לבצק המתהווה. את הבצק, אחרי שעמד שעה שעתיים עד שתפח, היו מחלקים לתבניות ומכניסים לתנור שחומם קודם לכן. בסך הכל הייתה זו עבודה פשוטה, אך נדרש ניסיון מסוים, כדי שהלחם ייצא אוורירי ואפוי היטב, אך לא שרוף.

דוידקה זכור לי כאדם טוב לב, מסביר פנים, שנתן לי הזדמנות ללמוד מקצוע. אכן כאשר חברת הנוער הצטרפה לקיבוץ קדמה חיכתה לי שם מאפיה, שבה עבדו בשיטה דומה והייתי במשך זמן מה ממונה על אספקת הלחם לחברי הקיבוץ. סיפרו אז שבקיבוץ רמת הכובש יש מאפייה גדולה, המספקת לחם לצבא הבריטי, ושרוב תהליך האפייה נעשה במכונות, כולל מכונה ללישת הבצק.

הלימודים בשעות אחר הצהרים היו מוקדשים, בעיקר לעברית, תנ"ך, היסטוריה יהודית, ידיעת הארץ וגם מקצת מהנושאים הקשורים לחקלאות. הלימודים לא התנהלו בקצב, כי בסך הכל היינו עייפים מעבודת הבוקר, למרות מנוחת הצהרים. עם זאת הייתה זאת השלמה חשובה ללימודים הסדירים, שנאלצנו להפסיק בגיל כה צעיר. מה שחשוב יותר הוא, שהמדריכים בהחלט הצליחו לנטוע בנו את הכבוד והקשר לתנ"ך, כתמצית המורשת היהודית. ואת מה שנחשב אז לערך עליון – "ציונות וערכי תנועת העבודה".

קשה להעריך היום מה הייתה מידת השליטה שלי בשפה העברית כאשר באתי ארצה. באחד המכתבים מפראג שכתבתי לאחי גדעון, סיפרתי לו בגאווה שכבר

למדתי 300 מילים ובעוד חודשיים יגדל מספר זה ל – 1000 מילים. על כל פנים המעבר לשפה העברית לא היה קשה. הסיבה העיקרית לכך בוודאי הייתה החברות הקרובה, שהתפתחה בין אימא לביני, כבר בחודשים הראשונים אחרי בואי לבית השיטה. כך למשל קראנו ביחד ספר (או יותר נכון ספרון) ששמו היה "צילה בת הקבוצה". לשם כך טיילנו ל"יער" של בית השיטה, שהיה בראש הגבעה עליה נבנה המשק. לא היה זה יער טבעי, אלא שטח בו העצים נשתלו שנה שנתיים קודם לכן והספיקו לצמוח לגובה של מטר אחד בערך. זה לא הפריע לאווירה הרומנטית של ישיבה בצוותא לפנות ערב, כאשר העמק כולו לפני עינינו ואנו שקועים בקריאה משותפת. כנראה שגם הקירבה הנפשית שנוצרה בינינו הועילה להתקדמות בלימוד העברית שלי, עד כי יכולתי לקרוא ספרים בשפה החדשה שרכשתי.

הזכרתי קודם שאיני זוכר קשיי קליטה בחברת הנוער, למרות הבדלי הגיל ולמרות בואי לקבוצה באיחור של למעלה מחצי שנה, תקופת זמן, בה כבר החלה החברה להתגבש. כן הזכרתי שעם מרבית החברים לא היה לי קשר מיוחד. כנראה לא הייתי זקוק לידידי נפש נוספים, אחרי שנקשרה ידידות אינטימית בין אימא לביני והיינו "זוג", גם בעיני החברה. עם זאת לא הזנחנו את חיי החברה. בשיחות ובפגישות של הקבוצה לקחתי חלק פעיל, במיוחד כשהרגשתי שדעתי נשמעת בכובד ראש.

בעת כתיבת שורות אלה עוברים לנגד עיני רבים מבין החברים. חוויות נעורים משותפות כנראה נחרטות היטב בזיכרון. אלה יצרו את הרקע ואת הכמיהה למפגשי חברת הנוער במשך עשרות בשנים. כמה שמחה גרמו לנו המפגשים שהתקיימו מדי שנים אחדות. האחרון שבהם היה בשנת 2002, דהיינו 62 שנים אחרי העלייה לארץ. בכינוס זה חגגו יום הולדת לעלי אגר, שמלאו לו 80 שנה. ישבתי לידו מרבית הזמן והוא הזכיר שוב ושוב את הידידות המיוחדת שנוצרה בינו לביני בבית השיטה.

לצערי עם השנים הולך ומתנתק הקשר עם רבים מהחברים. היום אני יודע שזה היה המפגש האחרון, כי אין כבר המרץ הדרוש לארגון של מפגש כזה. יתר על כן לא מעטים מבין החברים כבר אינם בחיים. ברצוני להזכיר אחדים מהם: חיים צוקרברגר, שהיה "נפש טובה", נפל במלחמת השחרור. מאיר למפל היה איש חכם ו"מנהיג טבעי". חביבה ברונר לא בלטה בחברה, אך בשנים בהן בילינו חופשות בחיפה, נהגנו לבקרה בקיבוץ כברי וכך התהדקו קשרינו. יוסף אדלר (ירקו) היה אדם עם "לב זהב", ובנו, שהיה בגיל של גידי התארח אצלנו באחד החופשים. זאב טובה, שהיה יחד עם אבי במחנה העבודה. לאה שטרן התייחסה אלי עוד בבית השיטה כאימא וכאשר עברה עם בעלה לאיילת השחר

בילינו עמם כמעט בכל אחד מביקורנו במשק. לאה נהגה לקרוא לי מתוך חיבה "שימשלה". בנעוריה בלטה ביופייה וגם אישיותה הייתה אצילה ונעימה.

עתה, כאשר אני מעדכן פרק זה, צריך היה להוסיף עוד ועוד חברים שכבר אינם בין החיים. מבין אלה שנותרו אזכיר את יוסף נוראל והדסה מנאות מרדכי וכן את אסתר פורת ברחובות, עמם אני מדבר מדי פעם גם היום).

חברת הנוער התגבשה במידה רבה בעת הטיולים ברגל הרבים, שערכנו בחלקי ה"מולדת החדשה". חווית הצעידה בחום הלוהט במקומות שונים, שרבים גם היו מקומות אודותיהם למדנו בשיעורי התנ"ך, יצרה את הקשר, אשר תרם להפיכת נער או נערה צעירים, עולים חדשים, לבני הארץ. הנפש החיה בארגון הטיולים האלה ובניהולם היה המדריך אריה בן גוריון.

היו לנו שלושה מדריכים – אברהם ברגנפלד, תקווה שריג ואריה. שלושתם ללא ספק היו אנשי "מופת", כל אחד בדרכו ולפי אופיו. לצערי שלושתם כבר אינם בחיים. אברהם היה יליד גרמניה, בעל השכלה רחבה, מתון ואף מופנם. עמו היו לי הקשרים הטובים ביותר מבין המדריכים. אריה היה בעל מזג סוער, מלא מרץ ואימפולסיבי, "צבר" אמיתי. אני מניח שהיו לו וויכוחים קשים עם אברהם, אך כמובן לא בנוכחותנו. אריה היה אחיין של דוד בן גוריון וככל שהתבגר פניו היו דומים יותר לדוד שלו. תקווה הייתה בעלת אישיות חזקה, שמרה מרחק מסוים מהחניכים. עם זאת הייתה "אשת הסוד" לרבות מן הבנות. בעלה היה נחום שריג, שבתקופת היותנו בבית השיטה גוייס לפלמ"ח ובמלחמת השחרור זכה לתהילה כמפקד חטיבת הנגב, שכבשה את באר שבע ולאחר מכן את אילת. אין ספק ששלושת המדריכים, כל אחד בדרכו, השפיעו עלינו, לא רק בהקניית תורה וידע, אלא בעיקר בהיותם דמויות מחנכות. הבנו מהם כי עלינו להכין את עצמנו לחיי הגשמה בקיבוץ. אך הם ידעו גם לשמור על איזון נכון בין חינוך ואף אינדוקטרינציה לקראת מטרה זו, לבין עידוד למחשבה עצמאית ולבחירה עצמית של דרכנו בעתיד. כמובן של"אליטה" של חברת הנוער השתייכו אלה, שזגלו בחיי שיתוף והתכוננו לחיים אלה. אך גם החברים שלא התכוונו להישאר בקיבוץ בתום תקופת ההכשרה, זכו ליחס הוגן ואנושי.

כאמור הטיולים של החברה העשירו את כולנו בחוויות ושברו את שיגרת היום-יום. בתום שנת ההכשרה הראשונה ולשם גיבוש החברה, יצאנו למחנה ליד קיבוץ אלונים. שם נוהלו "שיחות נפש" על דרכה ועתידה של חברת הנוער. כ"מסיבת סיום" למחנה, זכינו בטיול למוחרקה, שהוא המקום הגבוה ביותר בהר הכרמל ובראש ההר בנוי מנזר מעניין. איך מגיעים מאלונים לפסגת הכרמל? פשוט חוצים ברגל את העמק ועולים להר עד למטרה. כך התנהלו

הטיולים שלנו בדרך כלל וגם הפעם. מסע אחר היה לאזור של הכפר ציפורי, שבזמנו היה מקום מושבו של הסנהדרין ובו נחתמה המשנה. היום המקום מפורסם בגלל ממצאים ארכיאולוגיים מעניינים, כולל פסיפס מפואר. אך בעת הטיול שלנו היה זה כפר ערבי עוין ובקושי נמלטנו בשלום מההטרדות של ה"שאבאב".

בהקשר זה יש להזכיר את הצעדים הראשונים שעשינו בהגנה. אולי בשל גילנו או מסיבות אחרות, לא שיתפו אותנו בשמירה במשק ועדיין לא למדנו להשתמש בנשק. אך כן לימדו אותנו להתגונן במה שנקרא אז קפ"פ, שפירושו "קרב פנים אל פנים". בתקופה ההיא היו מקרים רבים של התנגשויות בין חברי משקים שעבדו בשדות, לבין רועים או סתם בריונים ערבים. במקרים אלה הערבים השתמשו באבנים וב"נבוט". זה היה נשק קטלני ממש. הייתה זאת אלה מעץ קשה, שקצהה רחב יותר. כדי להתגונן ב"קרבות" אלה, למדנו גם אנחנו איך להשתמש ביעילות באלות עץ, הן להכות והן להתגונן. עם התקדמות האימונים חילקו אותנו לזוגות זוגות והיינו נלחמים ממש, כאשר האחד מכה בחוזקה והשני מתגונן באמצעות האלה שבידו. יש להדגיש שלעתים הקרבות התלהטו ורק בנס אף אחד לא ספג מכות בראש, שיכלו להיות מסוכנות.

אחת החוויות המיוחדות הייתה השהות של חודש ימים בקיבוץ בית הערבה, ליד ים המלח. נסענו לשם במשאית דרך בית שאן וב"כביש הבקעה", שאז רק חלקו היה מכוסה אספלט. בדרך עצרנו מדי פעם וקיבלנו הסברים. זכור לי ההסבר ליד הסרתבא, הר גבוה יחסית במחצית הדרך, שבתקופה העתיקה שימש כאחת התחנות למדורות, שהיו מדליקים בראשי ההרים מצפון הארץ ועד דרומה. איני זוכר עתה אם היה זה כדי להודיע על תחילת מועדי החגים או לצורך תקשורת אחרת. בדרך גם סיפרו לנו שיש להיזהר מהפריחה של "שושנת יריחו", שכלל איננה פרח, אלא פצע על הגוף, שנוצר מעקיצת זבוב והיה ממש מסוכן אם לא טיפלו בו.

קיבוץ בית הערבה התיישב קרוב מאוד לחוף הצפוני של ים המלח וסמוך למפעל האשלג. כל קרקעותיו היו מלוחות ולא היו ראויות לעיבוד חקלאי. אך "המוח היהודי" מצא דרך "להחיות" את האדמה על ידי שטיפת המלח מן האדמה. את השטחים שהיו מיועדים לשטיפה הנמיכו במקצת לעומת הסביבה והיו מציפים אותם במי הירדן. אחרי שבועות ואולי חודשים של הצפה חוזרת במי הירדן, שקע המלח לעומק ונוצרה שכבת אדמה טובה שהצמיחה ירקות. העבודה הרבה שהייתה כרוכה בשטיפת שטחי הקרקע השתלמה, כי בשל

האקלים המיוחד, ניתן היה לגדל ולשווק עגבניות גם בחורף, דבר שלא היה קיים אז בארץ וזיכה את הקיבוץ במחירים גבוהים תמורת תוצרתו.

מקור הכנסה נוסף של הקיבוץ הייתה העבודה במפעל האשלג על שני סניפיו, האחד, שהוקם בצפון ים המלח עוד בשנות העשרים והשני, הגדול יותר, בסדום, שהוקם בתחילת שנות השלושים (הכל במאה הקודמת). בתקופה ההיא לא היה כביש לסדום והקשר היה רק על ידי ספינות. שני המפעלים העסיקו מאות עובדים יהודים, שבדרך כלל עבדו בעבודות שדרשו מקצועיות ולידם ערבים, שעבדו בעבודות הקשות, שבחום הלוהט של 40 מעלות ומעלה היו ממש מפרכות.

קיבוץ בית הערבה, שזמן קצר לפני כן עלה להתיישבות באזור הצחיח ומוכה החום, היה זקוק לעזרה. החברים גרו באוהלים ועל מיזוג אוויר לא חלמו עדיין. אם איני טועה באנו לשם בחורף, כי איני זוכר שסבלנו במיוחד מחום. אנו, הבנים של חברת הנוער, עבדנו בין היתר בפריקת האשלג שייצרו בסדום והובא לצפון בסירות משא גדולות. הספינה (בפי העובדים "מעונה" שהיא כנראה מילה ערבית) נקשרה לאוניה קטנה יחסית, בעלת מנוע חזק, ששייטה בין סדום לבין צפון ים המלח. כל התוצרת הייתה עוברת עיבוד סופי בצפון ים המלח ונארזת בשקים. אלה היו מועמסים על משאיות ומובלים לתחנת הרכבת בירושלים ומשם דרך חיפה לארצות רבות באוניות. יש לציין שהמפעלים בצפון ים המלח ובדרומו היו באותו זמן אחד המקורות החשובים בעולם לייצור אשלג, המשמש כדשן כימי ועוד שימושים אחרים, כולל ייצור חומר נפץ.

האשלג הגיע מסדום בתפוזרת בסירת המשא, שעגנה ליד מזח. צוות של שישה או שמונה בחורים היה צריך לרוקן את הסירה. מעל למזח היה מותקן מנוף שהוריד מיכל גדול לסירה והצוות היה ממלא אותו בעזרת אתים. כאשר המיכל נתמלא, המנופאי היה מרים אותו ושופך את האשלג לתוך קרונית. היינו עוזרים למנופאי בהכוונת המיכל בשפה "מקצועית". ההוראה להורדה הייתה "מיימה" ולהרמה "בירה", (כנראה שיבוש של "אווירה"). מילוי המיכל נעשה בעבודת צוות, כאשר כל אחד רצה להיות הפועל המצטיין. גם מי שהיה עייף, נסחף על ידי הדינמיקה הקבוצתית למאמץ מירבי. כך היינו מתקדמים לאט ובבטחה למעמקי הסירה. החוויה הזכורה לי ביותר היא הרגע בו נשמעה הקריאה "ריצפע" מפי אחד מהצוות, שבישר שנגע עם האת ברצפת הסירה. היה זה סימן שסיום העבודה קרוב וקריאה זו הפיחה מרץ חדש בכל הצוות.

פריקת האשלג הייתה עבודה פיזית קשה ועבדו בה בדרך כלל ערבים. באותן שנים היו קיימים מושגים, שכלל לא מוכרים לדורות הצעירים, כגון "כיבוש

עבודה", "עבודה עברית", (וגם "יהודי דבר עברית"). בארץ היה חוסר עבודה חמור. על "דמי אבטלה" לא חלמו, גם לא על "הבטחת הכנסה". מי שלא עבד היה רעב ללחם ונחשב ל"מקרה סוציאלי", הנתמך על ידי "הלשכה הסוציאלית". הייתה זו בושה לפנות למוסד זה ורק נכים או אנשים בשולי החברה נעזרו בו.

היו מקומות בבעלות של יהודים, או בהם הייתה ליהודים השפעה ובהם העסיקו ערבים, בדרך כלל בשכר נמוך. כך היה בפרדסים, בנמל חיפה וגם במפעל האשלג. בשל המצוקה, הפועלים היהודיים נלחמו והתחרו על כל מקום עבודה והסכימו לעבוד גם בעבודה מפרכת ובשכר נמוך, כפי ששולם לערבים. פריקת האשלג מהסירות הייתה אחת מהעבודות הללו. עבדו בה קבוצה של חברי קיבוץ רמת רחל וכן חברי בית הערבה. לגבי הקיבוצניקים לא רק הפרנסה הייתה חשובה, אלא הייתה זאת גם הגשמת אחד מעיקרי הציונות, דהיינו שיהודים מסוגלים לעבוד בכל עבודה.

שהותנו בבית הערבה אכן השאירה עלינו רשמים עמוקים, כי ראינו את "החלוציות במלוא תפארתה". היום מילים אלו נשמעות בומבסטיות. אך בזמן ההוא היה זה האטוס של דור שלם. חברי בית הערבה, כמו גם מייסדי בית השיטה היו חניכי תנועת הנוער "המחנות העולים". ההורים של רוב חברי התנועה הזו השתייכו למעמד הבינוני ומעלה. הצעירים, רובם תלמידי בית ספר תיכוני, הלכו להכשרה ולקיבוץ מתוך אידיאל טהור של הגשמת הציונות ולא כדי למצוא פרנסה. היו כאלו שסיימו את בית הספר התיכון ולפעמים גם עזבו עוד לפני כן, בדרך כלל בניגוד לרצון הוריהם.

במשך שהותנו בבית הערבה עבדתי גם כן בפריקת האשלג מהסירה, עבודה שתיארתי קודם. לא שיערתי כלל, שכעבור שנים לא רבות עוד אחזור פעמיים לים המלח, לחברת האשלג, רצה הגורל שחזרתי לשם פעם כחבר קיבוץ קדמה למשך שנתיים ופעם נוספת אחרי שעזבנו את הקיבוץ ("כ"ב בודד"), להבדיל מחבר קיבוץ), כדי לדאוג לפרנסת משפחתי, שכבר כללה אז את הבת הבכורה, ענת.

אירוע משמעותי נוסף, הקשור לים המלח היה כשלושים שנה לאחר שהותנו שם במסגרת חברת הנוער. מדובר במסיבת הבר מצווה של גידי. לקראת מאורע חשוב זה חשבנו מה הן האפשרויות הקיימות לערוך את המסיבה למוזמנים, נוסף לטקס המקובל בבית הכנסת. היה ברור שלא נקיים את המסיבה באולם שמחות וגם גידי לא רצה בסוג זה של חגיגה. החלטנו שנערוך את המסיבה בחיק הטבע. גידי נולד בחודש ינואר וזה חייב היה להיות מועד המסיבה. בשל מזג האוויר בעונה זו, החלטנו לבדוק את האפשרות לערוך את

קבלת הפנים בסביבת ים המלח, בה יש מזג אוויר נוח גם בחורף וכמעט אין בה גשמים. אכן מצאנו מקום מתאים בנערן, שליך יריחו. יש שם רצפת פסיפס של בית כנסת עתיק ובקרבת מקום היה בית קפה קטן. סוכם עם בעל המקום שתמורת תשלום אנחנו נארגן "קייטרינג" מירושלים ובית הקפה יספק משקאות, בעיקר קפה. בין המוזמנים היו גם מדריכי חברת הנוער ואריה בן גוריון נענה להזמנה והגיע לחגיגה. המסיבה החלה עם ביקור ברצפת הפסיפס ואריה, כדרכו, הפליג בדמיונו ונשא שם נאום נלהב, חוצב להבות, על כך, שלא במקרה בחרנו את המקום הזה לחגוג בו, וכי זהו המשך ישיר לקשר שהחל עם שהותנו בבית הערבה בתחילת שנת 1941. בטוחני שהוא ראה באירוע זה אות הוקרה לדרכו החינוכית ולערכים שהוקנו לנו בבית השיטה.

אחרי כעשרים שנה הזכיר אריה שוב את הנושא כולו, הן את שהות חברת הנוער בבית הערבה והן את מסיבת בר-המצווה. היה זה בהופעתו בשידור בקול ישראל בשנת 1993. בראיון עמו ששודר בחג הסוכות הוא סיפר על מכוון החגים שהקים בבית השיטה וגם פירט מקצת מתולדות חייו. במסגרת זו הוא הזכיר את חברת הנוער הצ'כית ולמרבה ההפתעה גם הזכיר את בר המצווה של גידי. הוא היה כה נלהב מהמקוריות של בחירת מקום המסיבה ובעיקר מרעיון ההשפעה המיוחדת שהייתה לשהותנו בבית הערבה, שהוא כנראה שכח את הנאום שלו בעת המסיבה וגם קצת ערבב את העובדות. באותו שידור הוא ייחס משום מה לנו, לאימא ולי, את מה שהוא הבין והאמין, בעת שנאם במסיבת הבר מצווה בנערן. הנה קטעים מדבריו בשידור, כפי שהודפסו בחוברת לכבודו של אריה בהגיעו לגבורות (אני מצטט את הדברים, כי יש בהם עדות מרשימה של רוח התקופה):

" כשחברת הנוער הצ'כית הגיעה לקראת שנת ההכשרה שלה, החלטתי שהם חייבים לפגוש את ארץ ישראל החלוצית והקשה ביותר. החלטתי לקחת אותם לבית הערבה, ששכנה אז ליד המקום בו נשפך הירדן לים המלח, בהוויה של מוות מוחלט. אדמה לבנה משכבות של מלח. העיניים דומעות וכואבות. ללא צמח, ללא פינת צל. הבאתי אותם לכאן ופה ישבו חברי קבוצת החוגים – בית הערבה באוהלים בטמפרטורה של 50 מעלות חום, זבוב יריחו המטורף אורב להם בכל מקום. אינך שומע אותו והעקיצה שלו היא כמו של מחט מלובנת. הוא עוקץ אותך ובמקום העקיצה נותר לך פצע וצלקת לחודשים ולשנים".

בהמשך דבריו מזכיר אריה את שטיפת האדמה המלוחה במי הירדן ושעיקר עבודת הנוער הצ'כי היה פריקת האשלג. בעניין זה הוא ממשיך:

"...ועליהם להתחרות עם הערבים והבדואים המנוסים בעבודה ובאקלים של המקום הנמוך ביותר בעולם. לעבוד משחר ועד חשכה. החבר'ה היו על סף שבירה פיזית. וסופו של הסיפור: לאחר שנים, אחד החבר'ה מחברת נוער זו, כיום מבקר עיריית ירושלים – שמשון גלובטר ורעייתו שרה אדרת גלובטר, הזמינו את ידידיו ועמיתיו לעבודה למסיבת בר – המצווה של בנו. בהזמנה היה כתוב: "אני מזמין אתכם ליריחו, ליד בית הכנסת העתיק של נערן". המוזמנים תמהו: משוגע – לאן אתה מושך אותנו. קיימים אולמות שמחה נהדרים בירושלים. למה אתה מושך אותנו לשממה הזו? כשהמוזמנים התיישבו על האדמה – האב שמשון פנה ואמר: אני יודע שאתם תוהים למה הבאתי אתכם לכאן. הבאתי אתכם לכאן, כי כאן – בבית הערבה אל מול יריחו בחרבה הזו – נולדתי מחדש. נולדתי ארץ ישראלי, נולדתי ציוני. מכאן אני נושא איתי את תעודת הזהות החדשה שלי. מי שאשם בזה הוא האיש שעומד פה לפניכם: אריה בן גוריון. הוא היה המחנך שלנו, כאן בבית הערבה בימים הקשים ההם, מתוך השבר הנורא הוא בנה אותנו ועיצב את דמותנו...."

האמת היא שכלל לא אמרתי את הדברים, אלא הוא שם בפי את מה שהוא עצמו השמיע כעשרים שנה קודם לכן באותה מסיבה. בדברי הברכה, בעת המסיבה, הוא הזכיר את שהותה של חברת הנוער בבית הערבה. אך בטוחני שאריה האמין לכל מילה שהוא אמר בשידור ברדיו וזו הייתה האמת כפי שהוא רצה שתהיה. כנראה שמרוב התפעלות ממקורות הרעיון של עריכת מסיבת בר המצווה בקרבת ים המלח, הוא ייחס לי את הדברים וראה שחזונו החינוכי התגשם וחניכיו לשעבר, שבאו מהגולה. היכו שורשים ונקשרו לארץ.

היום נשמעים דבריו של אריה מלאי פאטוס, על גבול הגיחוך. אך הוא האמין בהם והם אכן ביטאו במידה רבה את ה"אטוס" של הזמן ההוא, שהזכרתי קודם, את הנכונות להקרבה ואת הרגשת השליחות שחיינו בה. כאשר אני מהרהר ב"תולדות חיי" נראה לי שאם אכן "נולדתי" מחדש בארץ והרגשתי "בבית" כמעט מיד עם עלייתי ארצה, היה זה ללא ספק הודות לחברות עם אימא, שבלי לחשוב על כך, הקרינה את הארץ ישראליות, שחניכי תנועות הנוער הציוניות בחו"ל שאפו אליה כאשר הגיעו לארץ.

כאן ראוי להזכיר סיפור שאימא מספרת והוא לא זכור לי. באחת האסיפות של חברת הנוער, כנראה זמן קצר אחרי בואי לבית השיטה, עמדה על הפרק שאלת קבלתה של אימא לחברה. אימא טוענת שאני קמתי באותה אסיפה והסברתי

בעברית, אך במבטא "ייקי" שעדיין נותר לי, ש"זרה" היא "זברה" וספק אם היא תוכל להשתלב בחברה. כאמור לא זכור לי מתי ואיך הוחלט שאימא תהיה חברה בחברת הנוער וגם לא זכור לי אירוע כזה.

אגב תוך כתיבת שורות אלו נזכרתי, שהיה לנו קשר משפחתי נוסף לים המלח, כאשר דורית שירתה בצבא במחנה קליה ולאחר מכן במסגרת הנח"ל בקיבוץ עין גדי.

במשך שהותנו בבית הערבה טיילנו בסביבה ובסיום החודש ערכה חברת הנוער טיול רגלי מבית הערבה דרך וואדי קלט לירושלים. בטיול זה לא השתתפתי ואיני זוכר כבר מאיזו סיבה. בירושלים טיילנו בעיר עצמה ובסביבתה, עד קריית ענבים.

טיול אחר, המרשים מכל הטיולים, היה המסע לאורך גבולות הארץ. תנועת הנוער "מחנות העולים" ערכה לחבריה סדרת טיולים לאורך גבולות הארץ, כאשר בכל פעם נערך הטיול בקטע אחר וכמובן כולו ברגל. זכיתי עם עוד שני חברים של חברת הנוער (הדסה נוראל ויוסף פרוינד ואולי יוסף אדלר?) להצטרף לאחד הטיולים של ארבעה ימים. המסע החל בסיבת המקום בו הירדן נשפך לכינרת. עלינו בערוץ הירדן עד אשר הגענו לקיבוץ חולתא. למחרת העבירו אותנו בסירות לחוף המזרחי של אגם החולה (שעדיין היה קיים אז), והלכנו לרגלי הרי הגולן. זכור לי במיוחד הקטע בו צעדנו על מדרון נחל הבניאס, עד אשר לפתע נגלה לעינינו מפל הבניאס, הידוע בשל יופיו ובשל העץ הניצב באמצע המפל. בלילה שהינו בקיבוץ עמיר, ששכן על סף ביצת החולה ונדרשנו ללבוש מכנסיים ארוכים וחולצות עם שרוולים, כדי להישמר ככל האפשר מעקיצות יתושי האנופלס, שגרמו למחלת הקדחת. למחרת עלינו לכפר בניאס ואחרי מנוחה, כאשר התחלנו לצעוד לכיוון כפר גלעדי, עצרו אותנו שוטרים רכובים על סוסים. נתברר שעברנו את הגבול ונכנסנו לשטח שהיה שייך לסוריה. אחרי זמן מה הרשו לנו להמשיך והגענו לכפר גלעדי. למחרת נפרדנו מהקבוצה על מנת לחזור לבית השיטה (בטרמפים). זכור לי שעברנו ליד כפר לא גדול שהיה מלא מחצלות. הייתה זו "חלסה", מקום בו בנוייה עתה קריית שמונה. היה זה מרכז הייצור של מחצלות ועוד מוצרים מקני הסוף של ביצת החולה. על אחת המשאיות שהובילו מחצלות הגענו עד עכו ומשם חזרה לבית השיטה.

אגב טרמפים – בתל אביב התקיימה וועידת הנוער העובד. את אימא ואותי בחרו כנציגי חברת הנוער להשתתף בוועידה. איני זוכר דבר מהוועידה עצמה, אך זכור לי שקיבלנו "תקציב" של שבעה גרוש ליום. סכום זה הספיק לתשלום

הארוחות ב"מסעדת הפועלים" של משק הפועלות. בשבילנו ארוחות אלה היו בבחינת לוקסוס, בהשוואה למה שהיינו רגילים בבית השיטה....כמובן הוצאות נסיעה לא קיבלנו ובתום הוועידה ניסינו לתפוס טרמפ לכיוון בית השיטה. אך עמדנו כמעט יום שלם עד אשר הצלחנו לעלות על מכונית שנסעה לתל יוסף, אליה הגענו כבר בחשכה. משם הלכנו ברגל הביתה.

חברת הנוער התגבשה במשך הזמן, אך לא כל בני הנוער הסתגלו לחיי הקיבוץ. היו חברים אשר התגייסו לצבא הבריטי. בעינינו זה היה צעד של "ברייחה" מחלוציות. בין אלה היה גם יוסף נוראל, אשר חזר אחרי שירותו לקדמה וחי עד היום בנאות מרדכי. היו כאלה שהתגייסו ללגיון הצ'כי, שהוקם על ידי הבריטים וכלל אזרחים צ'כים שחיו מחוץ לתחום השליטה של הגרמנים. חברים אחדים אכן חזרו לצ'כיה אחרי המלחמה.

לקראת תום שנתיים של הכשרתנו בבית השיטה החלו ההכנות לחגיגות הסיום. אלה כללו תערוכה שאמורה הייתה לסכם את מה שלמדנו, בעיקר בנושאי חקלאות. כמו כן הוחלט להכין דגם של הקיבוץ. הדגם שיקף במדויק את הטופוגרפיה ואת הבניינים של המקום. בפרוייקט זה השתתפתי. שמואל הכט, שעבד בנגריה והיו לו "ידיים טובות" הכין את הדגמים של הבניינים שהיו אז במשק. עיקר תרומתי הייתה הכנת הדגם לפי הטופוגרפיה. יש לנו צילום, כאשר אני עובד על הדגם. יש תמונה אחרת בה צולמה גב' הנרייטה סולד, שהייתה המייסדת של עליית הנוער, בעת ביקורה במשק, כאשר מראים לה את הדגם שהכנו.

לקראת סיום הכשרתנו החלו שיחות הסיכום של חברת הנוער, בהן נדרש כל אחד מהחברים להגדיר את דרכו לעתיד, האם ימשיך עם החברה ל"הגשמה", דהיינו הצטרפות לאחד הקיבוצים הצעירים, או יעזוב את החברה. יש לנו חוברת בה הודפסה תמצית הדברים של כל החברים. בסופו של דבר כשלושים מתוך ארבעים החברים החליטו ליצור גרעין אשר ימשיך את דרכו במשותף.

השאיפה והחלום של כל גרעין כזה היו ייסוד של קיבוץ חדש, במקום הצטרפות למשק קיים. אך מזכירות הקיבוץ המאוחד הבהירה לנו שאין כל סיכוי לכך והציעה לנו בחירה מבין שלושה משקים, כולם קיבוצים צעירים – גינוסר, חולתא או קדמה. כל קיבוץ היה מעוניין בתגבורת של גרעין איכותי ועל כן נציגים של שלושת המשקים באו אלינו כדי לשכנע אותנו להצטרף אליהם. כולם הדגישו את התנאים הקשים של קיבוץם וה"פיתוי" העיקרי שבפיהם היה מידת ה"חלוציות" של משקם. החברה החליטה שאין לסמוך על דברי הנציגים בלבד, אלא עלינו לבדוק במו עינינו את המקומות. על כן נבחרה

משלחת של שלושה חברים אשר ביקרה בשלושת המקומות. במשלחת היה מאיר למפל, אחת הבנות (איני זוכר מי זאת הייתה) ואנוכי. הסיור הזה זכור לי כאחת החוויות החשובות של ההווה הארץ ישראלית של אותם ימים.

המקום הראשון אליו הגענו היה משק גינוסר. שם ניסו להדגיש את האקלים הקשה והחום של הקיץ ליד הכינרת, עבודת הדייג בלילות, שהייתה ענף חשוב של המשק ועוד נימוקים שונים מדוע עלינו לבחור בהם. באותו זמן גינוסר כבר הייתה משק יחסית ותיק ומבוסס למדי. על כן ללא היסוס החלטנו שזה קל מדי ופשוט מדי להצטרף למקום כזה.

המקום השני היה חולתא, ששכנה במקומה הנוכחי, אך אז ים החולה היה עדיין אגם של ממש וגם הביצה עדיין לא יובשה. שם מאוד התרשמנו מן העובדה שכמעט כל החברים סבלו ממחלת הקדחת ולמשק דרושה תגבורת רעננה. זכור לי שבכל הבניינים היו דלתות כפולות עם רשת כדי למנוע ככל האפשר חדירת היתושים. זכור לי גם שמאיר למפל ביקש לראות מאזנים או נתונים כספיים על מצב המשק. למחרת בואנו לשם לקחו אותנו לדייג. יצאנו בבוקר בסירה לים החולה, קרוב לביצה שהייתה על שפת האגם הצפונית. אחרי שהורידו את הרשתות למים שטנו לתוך הביצה ובמקום שניתן היה לשבת בו הכינו לנו ארוחה, שכללה דגים מטוגנים. יום זה זכור לי כיום טיול מעניין, כעין פיקניק. בלילה לקחו אותנו פעם נוספת לסיור, הפעם לדייג לילי על השפה המזרחית של האגם. הדייג התבצע על ידי פרישת רשת גדולה קרוב לשפת האגם. ברשת הייתה עופרת בחלקה התחתון ופקקים בחלקה העליון, באופן שנוצר מעין קיר זקוף. הבחורים עמדו במים עד המותניים ומשכו את הרשת בהדרגה לכיוון החוף באופן שכל הדגים שהיו בין הרשת לבין החוף נלכדו כשלל.

מהביקור בקדמה כמעט שלא זכור לי דבר. הקיבוץ שכן על שטח קטנטן, חולי, בין בית יצחק לבין נתניה. צריף גדול שימש כחדר האוכל ומטבח. בצריף נוסף הייתה מרפאה והמזכירות והנהלת החשבונות. אולי היה עוד צריף אחד או שניים, או שאלה נבנו מאוחר יותר, כאשר כבר היינו שם. החברים גרו באוהלים עם "רצפה" של חול. הקיבוץ המאוחד הועיד את קבוצת קדמה להתיישבות בדרום ים המלח ובינתיים כמחצית החברים עבדו בסדום במפעל האשלג.

הבחירה שלנו נפלה על קדמה, כי היה זה הקיבוץ היותר צעיר מהאחרים ובעיקר הרשים אותנו מקום ההתיישבות המיועד של קדמה, דהיינו סדום.